

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА
Екологічний факультет

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Збірник наукових статей
XV Всеукраїнських наукових
Таліївських читань

Rosa talijevii Dubovik

Харків – 2019

Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 1 від 30.10.2019 р.)
Посвідчення УкрІНТЕІ МОН України № 610 від 18 грудня 2018 року

Редакційна колегія:

Н. В. Максименко, канд. геогр. наук (голова редколегії);
М. І. Адаменко, д-р техн. наук; С. А. Балюк, д-р с.-г. наук;
О. М. Крайнюков, д-р геогр. наук; В. В. Медведєв, д-р біол. наук;
А. Н. Некос, д-р геогр. наук; О. О. Гололобова, канд. с.-г. наук;
І.М. Коваль, канд. с.-г. наук, Е. О. Кочанов, канд. військ. наук;
А. В. Тітенко, канд. геогр. наук; К. Б. Уткіна, канд. геогр. наук.
Л. В. Баскакова; А. А. Клещ; (відповідальний секретар);
Ю. В. Мірошник (технічний секретар).

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 6, к. 480а.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, екологічний факультет.

Тел. 707-53-36, e-mail: monitoring.ecodepart@gmail.com

Розглядаються сучасні проблеми раціонального природокористування та охорони природи, оцінки екологічного стану компонентів і комплексів довкілля. Висвітлені наукові та освітні проблеми заповідної справи в Україні. Також надано результати міжнародного співробітництва в галузі екологічної освіти і просвітництва.

Для науковців, фахівців-екологів, викладачів, аспірантів, магістрів і студентів вищих навчальних закладів

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність, достовірність наведених даних, фактів, цитат, інших відомостей.

Матеріали друкуються мовою оригіналу

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**XV Всеукраїнські наукові Талійські читання
проводяться за підтримки *Проектів:***

INTENSE – Integrated Doctoral Program for Environmental
Policy, Management and Technology;
INENCY – Instruments of the EU Environmental Policy;
INTERNATIONAL VISEGRAD FOUNDATION PROJECT –
Political and economic aspects of biodiversity conservation in
V4 countries

УДК: 633.88

Ю. В. ГАВРИЛЮК канд. с.-г наук, **Д. С. ШАРАЙ** асист.,
Н. О. СКОРОХОД магістрант

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ

РІДКІСНІ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шляхом багаторічних маршрутних обстежень було встановлено видовий склад лікарських рослин Луганської області. Виявлено місцезростання лікарських рослин, що знаходяться на межі зникнення. Встановлено стан популяцій рідкісних лікарських рослин.

Ключові слова: рідкісні лікарські рослини, видовий склад

Through long-term itinerary surveys the species composition of medicinal plants of Lugansk region was established. The habitat of medicinal plants on the verge of extinction has been identified. Populations of rare medicinal plants have been established.

Keywords: rare medicinal plants, species composition

Протягом багатьох століть, людина для лікування або харчування збирала рослини у природних умовах, поступово накопичуючи невичерпний досвід народної медицини або кулінарії. В останні десятиліття активно використовують різноманітні рослинні збори, суміші, екстракти, настої в офіційній медицині, профілактичній та декоративній косметичці, індустрії з виробництва напоїв та інших продуктів харчування. Це пов'язано насамперед з усвідомленням ефекту «м'якого» впливу рослинних продуктів порівняно з агресивним, часто руйнівним впливом синтетичних препаратів [1].

Сьогодні лікарські рослини ростуть на площі, що становить менше 10 % території України. В Україні в цілому близько 85 відсотків лікарської рослинної сировини збирається в природних місцезростаннях лікарських рослин. Хоча з кожним роком збільшуються площі та різноманіття культивованих лікарських рослин, однак їх кількість, як правило, не перевищує 15 видів [2].

У медичній практиці України з урахуванням гомеопатії та фітотерапії застосовується більше 200 видів лікарських рослин. Традиційно заготовлюється сировина близько 80 видів, половина з яких збирається в природних умовах [3].

Недостатній контроль протягом декількох десятиліть за обсягами заготівлі цінних видів лікарських рослин, природні запаси яких обмежені в Україні, господарська трансформація природних угідь із наявністю цих видів, призвели до катастрофічного виснаження їх ресурсів.

Спостереження, проводили протягом вегетаційного періоду, використовуючи загальноприйняті методи флористичних досліджень: польові (експедиційно-маршрутні обстеження, напівстаціонарні), камеральні – обробка гербарного матеріалу [4 – 6].

На галявинах, в світлих лісах, серед чагарників в Станично-Луганському, Біловодському та Міловському районах дуже рідко зростала (*Platanthera bifolia* L.) Любка дволиста, що належить до родини *Orchidaceae* Орхідні або Зозулинцеві. Оскільки вид має красиві квіти то його збирають в букети, а бульби викопують і використовують у якості лікарської сировини, що призводить до суттєвого скорочення популяцій.

На території Біловодського та Старобільського районів на вологих луках, по берегах річок було виявлено (*Valeriana officinalis* L.) Валеріану лікарську, Вид

зростає рідко і мав не чисельні популяції. Оскільки, в якості лікарської сировини заготовляють кореневища, саме цей факт впливає на малу чисельність виду.

По берегах канав та річок Станично-Луганського та Білокуракінського районів виявлено (*Archangelica officinalis* L.) Дягель лікарський, який зростає дуже рідко. З лікувальною метою використовують його коріння з кореневищем.

На сухих крейдяних схилах, балках Біловодського, Міловського та Старобільського районів рідко зростає вид (*Ephedra distachya* L.) Ефедр двоколоса. Не дивлячись на те, що вся рослина отруйна з метою лікування застосовують всю рослину не тільки в народній, а й в традиційній медицині.

На піщаних берегах річок та в чагарниках Станично-Луганського району виявлено Оман пісковий (*Inula sabuletorum* Czern. ex Lavrenko), який зростає дуже рідко.

На луках області, майже в усіх районах, рідко зростає вид (*Inula helenium* L.) Оман високий, в якості лікарської сировини населення збирає його кореневища.

На степових схилах, в лісосмугах Новоайдарського, Станично-Луганського, Міловського, Біловодського, Марківського районів рідко зростає вид (*Origanum vulgare* L.) Материнка звичайна. В народній медицині застосовують всю рослину.

На схилах і в лісах Міловського та Марківського районів виявлено (*Vincetoxicum rossicum* L.) Ластовень руський, який зростає дуже рідко.

В лісах Кременського району дуже рідко зростає вид (*Pyrola chlorantha*) Грушанка зеленоцвіта.

На степових схилах та серед чагарників Біловодського і Міловського районів виявлено красиво квітучий вид (*Paeonia tenuifolia* L.) Півонія тонколиста, незважаючи на його отруйні якості його збирають на букети. Вид занесено до Червоної Книги України.

В ході досліджень було встановлено, що причини мало чисельних популяцій рідкісних лікарських рослин Луганської області є не лише збір населенням рослинної сировини, це випасання худоби на луках, вапнякових схилах, по берегах річок, а також рекультивация та не завжди законне розорювання земель, що не належать до орних і надлишкове застосування пестицидів, які, нажалі, потрапляють в природні екосистеми і спричиняють згубну дію на живі організми.

Література:

1. Єжов В.М. Науково-організаційні та економічні аспекти вирощування лікарських та ефіроолійних культур в Україні / В. М. Єжов, О. І Рудник-Іващенко, Д. М Шобот, О. Я. Яруга // Вісник аграрної науки 2014, № 2, С. 16–21.
2. Екологічний паспорт Луганської області Режим доступу: [http://lugaveles.ucoz.ru/news/1/2011-04-26-77].
3. Сова Т.В. Біорізноманітність Луганського природного заповідника: рослинний світ/ Укладачі: Сова Т. В., Русіна Н. В., Гузь Г. В., Боровик Л. П., Шиян-Глотова Г. В. – Луганськ : Елтон-2, 2010. – 130 с.
4. Определитель высших растений Украины / [отв. ред. Ю. Н. Прокудин]. – К. : Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.
5. Mosyakin S. L. Vascular plants of Ukraine. A nomenclature checklist / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk ; [red. S. L. Mosyakin]. – Kyiv, 1999. – XXIV – 345 p.
6. Методичні рекомендації з агроекологічного моніторингу селітебних територій / за ред. Н. А. Макаренко. – К., 2005. – 54 с.

Наукове видання

Охорона довкілля

Збірник наукових статей
XV Всеукраїнських наукових
Таліївських читань

Українською, російською, англійською мовами

Підписано до друку 04.11.2019 р. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 8,54. Обл.-вид. арк. 9,93
Наклад 100 пр., зам. № 205

61022, Харків, майдан Свободи, 6,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Надруковано: ХНУ імені В. Н. Каразіна
61022, Харків, майдан Свободи, 4,
Видавництво
тел. (057)705-24-32

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09